

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ
ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ НА ПІДГОТОВЧОМУ ФАКУЛЬТЕТІ**

**THE PECULIARITIES OF THE FORMATION OF FOREIGN
LANGUAGE COMPETENCE OF FOREIGN STUDENTS AT THE
PREPARATION FACULTY**

Сидоренко Т.В.,

старший викладач кафедри іноземних мов

Сумського національного аграрного університету

У статті проаналізовано особливості формуванні іншомовної компетенції іноземних студентів підготовчого відділення під час вивчення української мови. Зазначено необхідність вивчення української мови як мови країни перебування з метою адаптації і набуття професійної освіти українською мовою. Окреслено складові формування іншомовної компетенції: вивчення необхідного лексичного мінімуму, а також оволодіння мовленнєвими уміннями і навичками в процесі виконання всіх чотирьох видів мовленнєвої діяльності: читання, слухання, говоріння, письма. Встановлено ряд факторів, які негативно впливають, на думку автора статті, на рівень сформованості у студентів-іноземців мовленнєвих умінь і навичок з української мови і вміння вільно спілкуватися українською. До вищезазначених факторів віднесені наступні: 1) наявність сильної свідомої мотивації до вивчення мови; 2) сформовані сталі навички навчальної діяльності; 3) знання іноземної мови-посередника; 4) особистісні психологічні якості студентів; 5) мононаціональність групи; 6) вік студентів. Зазначено, що вищезгадані фактори носять здебільшого суб'єктивний характер (залежать від студентів або ж є їх особистісними

характеристиками). Визначено шляхи подолання негативного впливу вищезазначених факторів на навчальний процес, інтенсифікацію та підвищення рівня сформованості іншомовної компетенції іноземних студентів під час вивчення української мови, а також на кінцеву мету навчального процесу – вільне спілкування українською в побутовій та науково-професійній сферах. Окреслено основні підходи новітньої освітньої моделі, реалізація яких забезпечить інтенсифікацію процесу вивчення української мови і високий рівень сформованості комунікативних умінь і навичок, а саме: гуманістичний підхід, особистісно орієнтований, діяльнісний та компетентнісний підходи. Комунікативний підхід до вивчення української мови як іноземної визначено пріоритетним.

Ключові слова: іншомовна компетенція, українська мова як іноземна, мовленнєві уміння і навички, комунікативний підхід, компетентнісний підхід.

The peculiarities of forming foreign language competence of foreign students of the preparatory department during the study of Ukrainian are analyzed in the article. The necessity of studying the Ukrainian language as the language of the host country with the purpose of adaptation and acquisition of vocational education in the Ukrainian language is stated. The components of the formation of a foreign language competence are outlined: the study of the necessary lexical minimum, as well as mastering the speech and skills in the process of performing all four types of speech activity: reading, listening, speaking, writing. A number of factors that negatively influence, in the opinion of the author of the article, the level of students' foreign language skills and ability to speak Ukrainian and the ability to communicate freely in Ukrainian have been identified. The above factors include the following: 1) the presence of strong conscious motivation to learn the language; 2) the development advanced skills of educational activity; 3) knowledge of a foreign mediator language; 4) personal psychological qualities of students; 5) group mononationality; 6) age of students. It is noted that the above

factors are mostly subjective (depending on the students or their personal characteristics). The ways of overcoming the negative influence of the above mentioned factors on the educational process, intensification and increase of the level of formation of foreign language competence of foreign students during the study of the Ukrainian language, as well as on the ultimate goal of the educational process - free communication in Ukrainian in the domestic and scientific and professional spheres are determined. The basic approaches of the newest educational model, implementation of which will provide intensification of the process of learning the Ukrainian language and a high level of communication skills, namely: humanistic approach, personally oriented, active and competent approaches are outlined. A communicative approach to the study of Ukrainian as a foreign language has been identified as a priority.

Keywords: foreign language competence, Ukrainian as a foreign language, language skills, communicative approach, competence approach.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Одним з наслідків входження України в спільний загальноєвропейський культурний, економічний, освітній простір є збільшення іноземних студентів у закладах вищої освіти. Серед факторів, що сприяють підвищенню кількості студентів-іноземців в Україні, визначають високий рівень якості освіти в нашій країні, помірно низьку вартість, а також комфортні умови навчання та життя, відповідність українських дипломів європейським зразкам, досить швидку адаптацію до нового мовного та соціально-культурного середовища.

Стосовно останнього фактора – мовної адаптації – варто зазначити, що вона відбувається, з одного боку, в умовах щоденного перебування в реальному мовному оточенні країни навчання (України), з іншого боку – під час вивчення іноземними студентами у вищих навчальних закладах України дисципліни «Українська мова як іноземна» на підготовчому факультеті, а в подальшому навчанні – на 1-4 курсах різних спеціальностей. Необхідність вивчення української мови пояснюється реальними потребами студентів

знати мову країни перебування задля щоденного спілкування з носіями мови в різних життєвих ситуаціях, а також намірами отримати вищу фахову освіту цією мовою. Зміст, мета, структура навчальної дисципліни «Українська мова як іноземна» визначається і унормовується низкою документів, як-от: «Закон про вищу освіту», «Навчальні програми (довузівська підготовка іноземних громадян). Ч.1 (Українська мова, Основи економіки, Біологія ...)), «Навчальні мінімуми з української і російської мов для іноземців», «Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти» [1; 4; 5; 7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки з'явилась велика кількість наукових робіт, практичних розвідок з методики викладання української як іноземної. Різні засадничі принципи методики викладання української як іноземної, а також актуальні питання впровадження новітніх технологій навчання в практику викладання мови розглянули у своїх роботах вітчизняні науковці І.Є. Зозуля, О.Д. Присяжна, Л.В. Солодар [2], О.А. Попова [6], Л.І. Селіверстова [8], Б. Сокіл [9], Н.І. Ушакова, О.М. Тростинська, М. Тишковець [10], І.М. Кочан [3], Н. Чабан [11], Г.Ю. Шелест [12] та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак відчувається потреба в методичних розвідках, які б можна було використовувати в щоденній навчальній роботі студентів. Процес вивчення української мови іноземними громадянами, тобто формування у них іншомовної компетенції, відбувається не завжди швидко і якісно. Встановлення імовірних причин низького рівня сформованості мовленнєвих умінь і навичок в процесі вивчення української мови, а також визначення шляхів подолання тих чи інших бар'єрів задля інтенсифікації та підвищення рівня сформованості іншомовної компетенції є **метою** даного дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш ніж отримати професійну освіту у вищих освітніх закладах, іноземні студенти вивчають українську мову на підготовчому відділенні. За короткий термін у студентів має бути сформована іншомовна компетенція, а саме: вони мають опанувати

необхідний лексичний мінімум з української мови, вміти читати, писати, сприймати чуже мовлення і вміти продукувати власне монологічне (діалогічне) висловлювання відповідно до різних мовленнєвих ситуацій згідно з орфоепічними, орфографічними, лексико-граматичними нормами української мови [4; 5].

Серед вищезгаданих компетенцій акцент ставиться на формування комунікативної компетенції – умінні студента розуміти співрозмовника, створювати власне висловлювання відповідно до певної мовленнєвої ситуації [10]. Крім необхідного лексичного мінімуму, студент має засвоїти ще й мову майбутнього фахового спрямування. На все це за програмою відводиться обмежена кількість годин, враховуючи широкий набір необхідних умінь і навичок і кінцеву мету навчальної дисципліни – вільне володіння мовою в побутовій та навчально-науковій сфері життя [4].

Але, враховуючи власний досвід та досвід колег, доводиться констатувати той факт, що у підсумку ж навчального року не всі студенти вільно і правильно вміють спілкувати українською. Проаналізувавши різні групи іноземних студентів, виокремили деякі фактори, які, на нашу думку, впливають на кінцевий результат – швидке вивчення української мови і вміння нею вільно спілкуватися. Тож, проаналізуємо зазначені фактори.

- 1) Сильна усвідомлена мотивація студентів до навчання і вивчення мови країни, у якій планують здобути вищу професійну освіту.

Як доводить практичний досвід роботи, на жаль, не всі студенти приїждять на навчання за власним бажанням, дехто з них виконує волю батьків, адже в родині вирішили, що конче необхідно мати власного лікаря (чи то інженера, адвоката і т. п.).

- 2) Сформовані сталі навички навчання (розуміння змістового компоненту навчання, мети і структури навчального процесу, методів, форм тощо).

Не рідко студентам доводиться пояснювати елементарні речі щодо набуття системних знань з мови, як-от: необхідність щоденної кропіткої

розумової роботи з опанування мовою спочатку під керівництвом викладача, а далі самостійно на уроці і вдома, виконуючи різні види робіт – усні та письмові (читання і переклад, відповіді на питання, складання усного діалогу за зразком, складання власного висловлювання за зразком на визначену тему, виконання письмових граматичних вправ).

3) Знання іноземної мови–посередника (англійської для турецьких, арабських, китайських студентів).

За умови знання мови-посередника (англійської, французької тощо) студенти певною мірою обізнані з понятійним мовознавчим апаратом, тобто вони знають значення таких термінів, як «приголосні звуки», «голосні звуки», «м'які – тверді приголосні», «іменник як частина мови», «просте речення», «підмет і присудок» і т.п. Викладач у такому випадку значно швидше і якісніше зможе пояснити граматичний матеріал з української мови, наводячи в приклад терміни англійською, співставляючи певні поняття двома мовами. За відсутності іноземної мови-посередника у нагоді стають словники, методичні посібники з перекладеним лексичним мінімумом, які допомагають зрозуміти тексти для читання та необхідний граматичний матеріал. Наявність же мови-посередника значно пришвидшує навчальний процес.

4) Особистісні психологічні якості студентів.

Як доводять спостереження, екстраверти значно комфортніше себе почувають на уроці та поза ним у новому мовному соціально-культурному середовищі, адаптуються і легше йдуть на контакт з викладачем, групою, оточуючими, поза межами класу встановлюють дружні зв'язки з носіями української мови.

5) Мононаціональність групи.

Зазвичай у групах на підготовчому відділенні навчаються студенти з різних країн, але трапляються і такі групи, у яких навчаються студенти або з однієї країни (з Туреччини чи Китаю), або ж переважна кількість студентів (11 з 12) з цієї однієї країни. Наприклад група складається лише з турецьких

студентів, за першої ліпшої можливості студенти переходять на рідну мову на уроці за необхідності зрозуміння теми, значення слова, терміна, питаючи один одного. У мультинаціональній групі в такому випадку студенти вимушені більш уважно й активно працювати на уроці, використовувати вже здобуті знання з української мови, аби зрозуміти викладача, перепитати українською однокласників – студентів з інших країн, спробувати вкотре докласти когнітивних зусиль, щоб знайти відповідь на питання під час вирішення практичної проблемної ситуації на уроці.

6) Вік студентів, що приїждять в Україну на навчання.

25+ зазвичай вимагає значно більше часу для виконання певних розумових операцій, а саме запам'ятовування нової лексики, вміння швидко аналізувати за зразком (встановлення аналогії у виконанні граматичних вправ, сприйняття усної інформації під час виконання завдань з аудіювання), продукувати власне мовленнєве усне висловлювання за зразком і самостійно. Тут перш за все мова йде про час, витрачений на певні навчальні дії. Але за наявності сильної усвідомленої мотивації цей фактор не є визначальним.

Перелічені вище фактори частково мають суб'єктивний характер (залежать від студентів або ж є їх особистісними характеристиками), частково мають ситуативний чинник (комплектація груп відбувається спонтанно залежно від часу заїзду студентів на навчання), але певним чином впливають на навчальний процес. За наявності їх негативного впливу саме від викладача залежить можливість нейтралізувати негатив та скерувати навчальний процес у потрібне русло.

Новітня освітня модель характеризується переорієнтуванням навчального процесу на студента – особистість, активного діяча, суб'єкта навчання у взаємодії з викладачем, іншими студентами, метою ж новітньої освітньої моделі є формування освіченого фахівця зі сталими загальними та професійними комунікативними компетенціями, здатністю до самореалізації та самонавчання протягом майбутньої професійної діяльності [12]. І одним із шляхів впровадження у практику вищої школи нової освітньої моделі є

застосування новітніх методик, які визначаються використанням таких підходів до навчання, як гуманістичний, особистісно-орієнтований, діяльнісний, компетентнісний.

Гуманістичний підхід визначається підбором викладачем різнорівневих завдань з метою створити ситуацію успіху, позитивної оцінки роботи навіть слабких студентів. Адже саме позитивна оцінка заохочує в подальшому вивчати мову в процесі виконання різних граматичних письмових, усних завдань на уроці та вдома.

Максимально задіяти всіх у процес виконання різних продуктивних, творчих завдань можливо у парах, невеликих групах, де вимагається напружена розумова діяльність кожного студента в командній роботі. Виконання різних граматичних, лексичних усних і письмових завдань, спрямованих на формування всіх видів мовленнєвої діяльності – читання, говоріння, слухання (аудіювання), письмо реалізує так званий діяльнісний підхід до навчання. Урахувати особисті психолого-фізіологічні аспекти розумової діяльності студентів, їхній психотип (екстраверти, інтроверти, холерики, сангвініки, флегматики) під час проведення занять, підбору завдань дає можливість особистісно орієнтований підхід до навчання.

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що високий рівень володіння студентів українською мовою залежить від багатьох факторів, насамперед від використання викладачем різних підходів до навчання і методик, що дають можливість усім студентам засвоїти навчальну програму і вміти вільно спілкуватися українською в побутовій, а також науково-професійній сферах. Пріоритетним у практиці навчання визначається комунікативний підхід, що робить акцент на формуванні комунікативних умінь і навичок, а саме вмінню розуміти співрозмовника, створювати власні усні, письмові висловлювання, тобто вільно спілкуватися відповідно до певної мовленнєвої ситуації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання /наук. ред. укр. видання С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Зозуля І., Присяжна О., Солодар Л. Основні сучасні методи викладання української мови як іноземної (досвід викладачів кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету). *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2014. Вип.9. С.22-27.
3. Кочан І.М. Становлення і розвиток методики викладання української мови як іноземної.). *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2012. Вип.7. С.17-23.
4. Навчальні програми (довузівська підготовка іноземних громадян). Ч.1 (Українська мова, Основи економіки, Біологія ...) / Уклад.: Л.Г. Новицька, О.Ф. Гудзенко, М.І. Дудка та ін. – К.: ІВЦ "Видавництво "Політехніка", 2003.
5. Навчальні мінімуми з української і російської мов для іноземців / Уклад. Н.Ф. Зайченко, С.А. Воробйова. – К., 1995.
6. Попова О.А. Комунікативне спрямування в навчанні української як другої та іноземної мови // *Горизонти освіти. Психологія. Педагогіка*. 2013. № 1. С. 112–115.
7. Про вищу освіту: Закон України від 01.01.2019р.№1556-VII.URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18?find=1&text=%E2%E8%F9%E0+EE%F1%E2%B3%F2%E0>.
8. Селіверстова Л.І. Лінгвістична та психологічна основа навчання української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2007. Вип.2. С.8-13.
9. Сокіл Б. Методи вивчення української мови як іноземної та їх характеристика / Богдан Сокіл // *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2007. Вип.2. С. 14-18.

- 10.Тишковець М. Використання комунікативного методу вивчення української мови як іноземної у медичному ВНЗ / Марія Тишковець // *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2013. Вип.8. С. 40-48.
- 11.Чабан Н. Досвід організації практичної роботи з української мови для іноземних студентів / Н. Чабан // *Філологічні студії*. 2017. Вип. 16. С. 487-496.
- 12.Шелест Г.Ю. Вивчення української мови як іноземної: проблеми, нові методи, перспективи. *Закарпатські філологічні студії*. 2018. Вип.3. Т.1. С.51-55.